

Dijital Çağda Okuryazarlık: Çocuklarda Eleştirel Becerinin İnşası Üzerine Bir Değerlendirme

Emel Dursun ¹

Özet

İnternet, video oyunları, sosyal ağlar, youtube gibi birçok teknolojik kavramın içine doğan dijital yerlilerin gelişen teknolojiye faydalanması ancak risklerinden de korunması noktasında bilinçlendirilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu noktada hem ailelerin hem de öğretmenlerin teknolojinin bilinçli/güvenli kullanımı konusunda kendilerini geliştirmeleri ve çocuklara rehberlik etmeleri gerekmektedir. Dijital çağın içerisinde doğan yeni neslin günümüz teknolojisinden en üst düzeyde faydalanabilmesi için eleştirel, bilinçli, ahlaki, etik ve sorumluluk sahibi bireyler olarak hareket etmesi gerekmektedir. Bu bölümde özellikle çocukların sözü edilen niteliklerle donatılmasının gerekliliği üzerinde durulmaktadır. Bu bağlamda Dijital Okuryazarlık kavramı ve öneminden yola çıkılarak Türkiye’deki gelişim süreci ve müfredat yansımaları ele alınmıştır. Sonrasında ise dijital okuryazarlığın özellikle çocuklar için gerekliliği nedenleri ile birlikte açıklanmıştır. Burada eğitimcilerin çocuklara eleştirel, ahlaki ve etik becerileri kazandırmanın yanı sıra, güncel gelişmelere uyum sağlama ve dijital araçları derslerde kullanma yeterliliğine sahip olmasının gerekliliği vurgulanmıştır. Ebeveyn rehberliğinde güvenli internet kullanımının sağlanması için ebeveynlere kontrol olanağı sunan uygulama ve antivirüs programları kullanılmasının içerik denetimi açısından sağlayacağı katkılar üzerinde durulmuştur. Sonuç olarak bu sürecin ancak çocuk, aile ve eğitimcilerin iş birliği çerçevesinde faydalı hale gelebileceğinin altı çizilmiştir.

Giriş

21. yüzyılda hızla gelişen teknoloji ile birlikte kültürel yapılar da değişmiş, ortaya çıkan yeni medya ve uygulamaları ve bu uygulamaların beraberinde getirdiği faydalar/riskler geleceğin gençleri hakkında daha fazla düşünme

1 Öğr. Gör. Dr., Kayseri Üniversitesi TBMYO Radyo Televizyon Teknolojisi, emeldursun@kayseri.edu.tr, ORCHID ID: 0000 0003 0902 6496.

gereğini doğurmuştur. Giderek hızlanan teknolojik gelişmeler, çocukların oyun oynama, çevresini keşfetme ve çocukluk dönemine özgü deneyimleri yeterince yaşama imkânını sınırlamaktadır. Bu durum, çocukların gelişimsel süreçlerini tamamlamadan erken yaşta yetişkin rollerine yönelmelerine yol açmaktadır. Söz konusu sürecin hızlanmasında, bilginin katlanarak artması ve bireylerin bu bilgileri hızla içselleştirme zorunluluğu da etkili olmaktadır. Dolayısıyla bireyler, çocukluk döneminden itibaren toplumsal ve bireysel konumlarını yeniden tanımlama gerekliliğiyle karşı karşıya kalmaktadır (Pembecioglu, 2013, s. 398). 21. yüzyıl becerileri bireylerin kendilerini yeniden konumlandırma sürecinde edinmeleri gereken yetkinlikleri ifade ederken kullanılan bir tanımlamadır. Bu beceriler temel olarak üç ana beceri başlığı altında toplanmaktadır. Bunlar temel becerilerin yanında; öğrenme/yenilik, bilgi/medya/ teknoloji ve kariyer/yaşam becerileri olarak gruplandırılmaktadır (Yalçın, 2018, s. 183). Bu bağlamda araştıran, hızlı düşünen/karar veren, değişime ayak uydurabilen, gelişen teknolojiyen faydalanıp risklerinden sakınan bilinçli bireyler büyük bir hızla değişen ve sürekli dönüşen dünyada kendilerini yeniden konumlandırabileceklerdir.

Prensky (2001), bazılarının N (Net) nesli veya D (Dijital) olarak ifade ettiği nesli 'Dijital Yerliler' olarak tanımlamaktadır. Söz konusu yeni teknolojinin içine doğan bu yeni nesil günümüz yaşlılarından farklı sosyalleşmektedir. Dijitalleşme öncesinde doğan ancak değişen yaşam koşullarıyla birlikte yeni teknolojinin birçok yönüne uyum sağlamaya çalışan nesil ise 'Dijital Göçmenler' olarak adlandırılmaktadır. Ortaya çıkan bu farklılaşma sonrası eğitimin karşı karşıya kaldığı en büyük sorun, eski bir dil (dijital öncesi çağ) konuşan Dijital Göçmen öğretmenlerimizin, tamamen yeni bir dil konuşan bir yeni nesle ders vermekte zorlanmasıdır. Eğitim, yaşamın her alanında ve her yerde devam eden bir süreçtir. Bilgi çağının bir gerekliliği olarak, öğrencilerin yalnızca bilgiyi aktarması değil; aynı zamanda öğrenmeyi kolaylaştıran, aktardığı bilgiyi zenginleştiren ve öğrenenlere bilgiye erişim sürecinde rehberlik eden bir anlayışı da benimsemeleri gerekmektedir. Bu durum, öğrenme süreçlerinde yaşanan değişimi ortaya koymakta; öğretmekten daha çok öğrenme; öğretmen odaklı anlayıştan da öğrenen birey merkezli bir yaklaşıma geçişi ifade etmektedir. Çağdaş öğrenme ortamlarında bireyler, salt bilginin alıcısı değil; aynı zamanda üretici, dönüştürücü ve sürecin etkin bir parçası olarak yer almaktadır (Bozkurt vd., 2021, s. 43). Bu açıdan bakıldığında hem öğrencilerin hem de öğrenenlerin gelişen teknolojiyle adaptasyonunun sağlanması gerekmektedir. Dijital okuryazarlık becerilerinin eğitim hayatına entegrasyonu ve bütüncül bakış açısı ile bu sürece yaklaşılması önem kazanmaktadır. Bütüncül bakış açısını etkin bir şekilde ifade edebilmek için konu, çocuk, aile ve eğitimciler çerçevesinde ele alınacaktır.

5.1. Dijital Okuryazarlık Kavramı Üzerine

Dijital okuryazarlık, “Teknoloji ve teknolojinin kullanımı hakkında öğretme ve öğrenme süreci” olarak tanımlanmaktadır (Ribble, 2011, s. 26). Bu kavram temel teknoloji bilgisi ile birlikte söz konusu dijital teknolojiler aracılığıyla içerik oluşturma ve üretilen içeriklerin risk oluşturmayacak şekilde güvenli kullanımını bilme yeterliği olarak da ifade edilmektedir (Bakır, 2016, s. 8). Birçok kişi tarafından göz ardı edilse de teknolojinin amacına uygun kullanılabilmesi için öncelikle nasıl çalıştığını anlamak gerekmektedir (Ribble, 2011, s. 26).

Dünyada hızla gelişen bilişim ve iletişim teknolojilerine paralel olarak sürekli olarak çeşitlenen, farklı alternatifler ve yenilikler sunan akıllı cihazların dünyada olduğu gibi Türkiye’de de özellikle dijital yerliler olarak adlandırılan nesil olan çocuklar ve gençler tarafından çok fazla kullanılıyor olması dijital vatandaşlık kavramını doğurmuştur (Çubukçu ve Bayzan, 2013, s. 148). Dünyanın gün geçtikçe daha fazla dijitalleşmesi, öğrencilerin evde ve okulda teknoloji kullanımının artması onları iyi bir dijital vatandaş olmaya hazırlamanın önemini ortaya koymaktadır. Burada eğitimcilere önemli görevler düşmektedir. Öğrencilere bir birey olarak toplumda varlığını sürdürebilmeleri için nasıl toplumsal kurallar öğretiliyorsa artık dijital dünyanın kurallarının da öğretilmesi gerekmektedir. Bu eğitim sayesinde teknolojiyle nasıl güvenli ve sorumlu bir şekilde baş edilebileceği öğrenilebilir (Ribble, 2011).

Dijital çağda -dijital vatandaşlığın- temelini oluşturan dijital ve medya okuryazarlığı, bireylerin toplumsal, ekonomik, sağlık ve eğitim alanlarında daha aktif ve bilinçli bir katılım sağlayabilmeleri açısından yüksek bir öneme sahiptir. Dijital alanda bilinçlenme günümüz bireylerine çevrimiçi iş başvurularından sağlık bilgilerine erişimine, çevrim içi eğitim olanaklarından sivil katılıma kadar pek çok alanda fayda sağlamaktadır. Bireylerin bu alanda etkin olabilmeleri için bilgiye erişme, ayırt etme, değerlendirme ve eleştirel biçimde kullanma becerilerine sahip olmaları gerekir (Hobbs, 2010, s. 8). Bu açıdan bakıldığında bireylerin sadece teknolojiyi kullanabilmeleri yeterli olmamakta, aynı zamanda bu teknolojiyi nasıl kullandığı büyük önem taşımaktadır. Fayda sağlayabilmek ve risklerinden korunabilmek etik, sorumlu ve bilinçli bir kullanımı gerektirmektedir. Bu bağlamda dijital vatandaşlık, bireylerin dijital ortamlarda hak ve sorumluluklarını bilen, güvenli ve saygılı davranışlar sergileyen kişiler olmalarını hedefleyen kapsamlı bir kavram olarak öne çıkmaktadır. Eğitim süreci içerisinde öğrencilere erken yaşlardan başlayarak dijital vatandaşlığın gereklerinin öğretilmesi, hem akademik hem de sosyal yaşamlarında bilinçli bireyler olarak yetişmeleri açısından kritik bir rol oynamaktadır. Bu doğrultuda Mike Ribble, dijital vatandaşlığı oluşturan

dokuz temel öğeyi tanımlamış ve bunları üç ana başlık altında toplamıştır. Ribble (2011, s. 44)’a ait temel amaçlar aşağıdaki gibi başlıklandırılmaktadır:

- Eğitim çıktılarının iyileştirilmesi,
- Öğrencilerin 21. yüzyıl yurttaşları olmaya hazırlanmasıdır.

1. Öğrencinin Okul Ortamı Dışındaki Yaşamı

- Dijital Ticaret (Digital Commerce)
- Dijital Hukuk (Digital Law)
- Dijital Sağlık ve İyilik Hali (Digital Health ve Wellness)

2. Okul Ortamı ve Öğrenci Davranışı

- Dijital Hak ve Yükümlülükler (Digital Rights ve Responsibilities)
- Çevrim İçi (Dijital) Nezaket (Digital Etiquette)
- Dijital Güvenlik (Digital Security)

3. Öğrenme ve Akademik Başarı

- Dijital Okuryazarlık (Digital Literacy)
- Dijital İletişim (Digital Communication)
- Dijital Erişim (Digital Access)

Dijital okuryazarlık tartışmaları hatta bir ölçüde medya okuryazarlığı tartışmaları daha çok bilgiye erişim, bilgiyi bulma, kullanma, değerlendirme ve üretme süreçleri etrafında şekillenmektedir. Ancak dijital medyayı yalnızca bir “bilgi teknolojisi” olarak ele almak, yeterli değildir. Medya alanında yaşanan teknolojik ve ekonomik temelli yakınlaşma, bilgi ile diğer medya türleri arasındaki sınırları bulanıklaştırmıştır. Bu durum, özellikle çocukların dijital teknolojilerle kurduğu ilişki biçimlerinde açıkça gözlemlenmektedir. Çocuklar için bilgisayarlar, yalnızca bilgi edinme araçları değil; aynı zamanda görsel-işitsel içerikler aracılığıyla hayal dünyalarının, yaratıcı ifade biçimlerinin ve sosyal ilişkilerin gerçekleştiği çok işlevli dijital alanlardır. Dolayısıyla bu alan samimi kişisel ilişkilerin yürütüldüğü bir ortam görevi de görmektedir. Bu gerçeklik, eğitim ortamlarında teknolojiye yönelik anlayışımızın yeniden tanımlanmasını gerekli kılmaktadır. Artık eğitimde bilgi ve iletişim teknolojileri (BİT), yalnızca masaüstü bilgisayarlarla veya geleneksel bilişim araçlarıyla sınırlı bir konu olmamakla birlikte çoklu ortamları kapsayan, kültürel ve sosyal yönleriyle daha bütüncül bir biçimde ele alınması gereken yapılar hâline gelmiştir. Dijital medya, tıpkı geleneksel medya gibi yalnızca bilgi aktarmakla kalmaz; haz, kimlik ve toplumsal deneyim gibi karmaşık alanlara da temas eder. Bu nedenle medya okuryazarlığına

edinilmesi gereken evrensel ve standart bir beceri olarak yaklaşmak, dijital çağın karmaşık medya ortamlarını kavramak açısından yetersiz kalmaktadır (Buckingham, 2007, s. 45).

Bireylerin dijital medya ile ilişkisini değerlendirirken, “güçlendirme” ve “koruma” kavramlarını birbirine karşıt iki ayrı uç olarak değil; aynı dinamğin birbirini tamamlayan parçaları olarak ele almak daha faydalı olacaktır. Medya ve dijital teknolojilerin bireylerin tutum ve değerlerini yaşam boyu etkilediği göz önünde bulundurulduğunda, özellikle çocuk ve gençleri zararlı içeriklerden korumak toplumsal bir sorumluluk haline gelmektedir. Bu nedenle, özellikle çocuklar ve gençler açısından medyanın olası zararlarına karşı koruyucu önlemler alma konusunda kamu yararı vardır. Çocukların ve gençlerin sağlıklı gelişimleri için; mahremiyet hakkı, fiziksel ve psikolojik güvenlik, zarar verici ya da uygunsuz içeriklerden korunma temel gereksinimlerdir. Ancak medya araçları aynı zamanda, bireylerin bilinçli ve akıllıca tercihler yapmasını, iletişim kurmasını, kendini ifade etmesini ve topluluklara katılımını destekleyerek onları güçlendirme potansiyeline de sahiptir. Dolayısıyla bu koruyucu yaklaşım, bireyin pasif olarak sınırlandırılmasını değil, aynı zamanda dijital araçları etkin biçimde kullanabilen, katılımcı ve üretken bir birey olarak güçlendirilmesini de kapsamalıdır. (Hobbs, 2010, s. 9). Bu nedenle dijital medya eğitimi hem koruyucu hem de katılımcı bir anlayışla yeniden yapılandırılmalıdır.

Dijital ve medya okuryazarlığı eğitimi, medyanın ve teknolojinin güçlendirici özelliklerinde en çok değer verdiğimiz şeyleri en üst düzeye çıkarma potansiyeli sunarken, olumsuz boyutlarını en aza indirmektedir. Bu nedenle de bireylerin yalnızca dijital araçları teknik olarak kullanmalarını değil, aynı zamanda her yaşta insanın bilgili, duyarlı ve sorumlu birer dijital içerik tüketicisi ve üreticisi olarak rol üstlenmelerini; bu sürecin hem sunduğu olanakları hem de bireysel ve toplumsal güçlendirici yönlerini deneyimlemelerini amaçlamaktadır (Hobbs, 2010, s. 11).

Renee Hobbs’un (2010) dijital ve medya okuryazarlığına ilişkin eylem planı raporunda, bu kavram yalnızca dijital araçların kullanım becerisini değil; aynı zamanda eleştirel düşünme, yaratıcı ifade, etik değerlere dayalı düşünme, iletişim becerileri, iş birliği kültürü ve aktif yurttaşlık gibi çok yönlü bilişsel, duyuşsal ve sosyal yeterlilikleri içeren geniş bir yetkinlik çerçevesini tam anlamıyla kapsayacak şekilde kullanılmaktadır (s. 17). Amaç, dijital ve medya okuryazarlığı yoluyla bireylerin hem içerik okuyan/tüketen hem de üreten kişiler olarak bilinçli, sorumluluk bilinci yüksek ve katılımcı bir dijital yurttaşlık pratiği geliştirmeleridir. Küreselleşmeyle birlikte bilgiye hızlı/kolay erişim bazen denetlemeyi zorlaştırmaktadır (Dursun ve Yazıcı, 2024, s. 43). Gelişen teknolojik altyapıya etik süreçler, bilgiyi denetleme/kontrol

etme bilinci, sosyal sorumluluk gibi unsurlar da eklendiği zaman nitelikli bir dijital vatandaş olma yolunda önemli bir adım atılmış olacaktır. Ancak bunun için de bireyin kendini iyi tanıması, algılama biçimini, yaşantısında var olan iletişim süreçlerini sorgulayabilmesi ve çözümleyebilmesi gerekmektedir (Pembecioğlu, 2013, s. 398).

Hobbs, bu alanda etkili politikalar ve programlar geliştirilebilmesi için eğitimciler, müfredat uzmanları ve karar vericilerin dikkate alması gereken bazı temel zorluklara da işaret etmektedir. Raporda vurgulanan beş temel zorluk şunlardır (Hobbs, 2010, ss. 11-12):

1. Dijital araçlara erişim ve teknik yeterliklerin ötesine geçerek anlam üretme ve eleştirel kullanım becerilerine odaklanmak,
2. Medya ve dijital teknolojiyle ilişkili riskleri ele almak,
3. Okuryazarlık kavramını yalnızca geleneksel metinlerle sınırlı olmayan, çoklu ortamları içerecek biçimde genişletmek,
4. Bireylerin mesajların güvenilirliğini ve doğruluğunu değerlendirme kapasitelerini geliştirmek,
5. K-12¹ eğitimi bağlamında haber ve gazeteciliği kullanmak (haber okuryazarlığı ve gazeteciliğin eğitsel değerini yapılandırmak).

Buradan da anlaşılacağı üzere dijital ve medya okuryazarlığının, eğitim sistemlerinde sadece teknik becerilerle sınırlı olmayan, çok katmanlı ve eleştirel bir eğitim yaklaşımı olarak ele alınması ve bu çerçevede değerlendirilmesi gerekmektedir. Yukarıda sözü edilen medya ve dijital teknolojiyle ilişkili riskler literatürde içerik, temas ve ticari riskler olmak üzere üç kategoride incelenmektedir. Söz konusu risklerin, bilinçli, güvenli ve etkili internet kullanımı konusunda yürütülecek kapsamlı farkındalık çalışmaları ile desteklenmesi ve riskleri azaltabilecek nitelikte internet düzenlemelerinin hayata geçirilmesi, dijital ortamda karşılaşılan tehditlerin en aza indirgenmesini sağlayacak; bu da dijital vatandaşlık algısının toplumda daha güçlü bir biçimde yerleşmesini mümkün kılacaktır (Çubukçu ve Bayzan, 2013, s. 149). Dijital ve medya okuryazarlığında karşılaşılabilecek zorluklar konusunda önlemler ve yapılabilecek eğitsel çıkarımlar **Tablo 1.**'de yer almaktadır. Burada temel amaç, çocukları medya ile olan ilişkilerinde ortaya çıkabilecek risklere karşı korumak, medyayı bilinçli ve faydalı kullanmalarını desteklemek ve gerekli farkındalığı oluşturmaktır. Çocuk ve Medya Hareketi; aile ve öğretmenlerin desteği ile sürdürülebilecek sivil bir harekettir. Bu destek temelinde amaca ulaşmak için çocuklara en başta

1 K-12 sistemi, anaokulundan 12. sınıfa kadar olan tüm temel eğitim sürecini kapsayan bir modeldir.

kurgu ile gerçeği ayırt etmeyi ve medyayı akıllı/etkili bir biçimde kullanmayı öğreterek yardımcı olmak gerekmektedir. Bu da ancak dijital okuryazarlık/medya okuryazarlığıyla mümkündür.

Tablo 1. Dijital ve Medya Okuryazarlığında Beş Temel Zorluk¹

Zorluk	İçerik	Eğitsel Çıkarım
1. Araç Öncelikli Yaklaşımı Dönüştürmek	Teknolojik araçların kullanımının yanı sıra eleştirel/yaratıcı düşünme becerilerini geliştirmek	Teknolojik araçların kullanımı ile birlikte neden ve ne amaçla kullanıldığı da öğretilmeli
2. Riskleri Değerlendirmek	Dijital riskler ile ilgili -dezenformasyon, manipülasyon, gizlilik gibi- farkındalık oluşturmak	Medya ortamında zararlı olabilecek içerikler ile ilgili farkına varma/baş çıkma becerisi kazandırılmalı
3. Okuryazarlık Kavramının Kapsamını Genişletmek	Okuryazarlığı yalnızca yazılı metinlerle sınırlamayıp görsel, işitsel ve dijital bileşenleri de içeren bir yetkinlik alanı olarak yeniden tanımlamak	Görsel, işitsel ve dijital bileşenleri kapsayan çoklu ortam etkileşimlerine dair okuryazarlık eğitimi sunulmalı
4. Mesajın Niteliğini Değerlendirme Becerisi Kazandırmak	Bilgi kaynaklarının güvenilirliğini ve doğruluğunu sorgulama yeterliliğini geliştirmek	Haberin ve haber kaynağının doğruluğunu sorgulama ve değerlendirme becerileri kazandırılmalı
5. K-12 Eğitimi Süreçlerinde Haber Okuryazarlığı Becerilerini Geliştirmek	Öğrencilere haber üretim ve paylaşım süreçlerini tanıtmak ve medya farkındalığı oluşturmak	K-12 kapsamında medya etiği ve eleştirel haber okuma eğitimine yer verilmeli

Çocuklarımıza bilgiyi değerlendirme ve onu yerinde kullanma konusunda da bilinç kazandırmayı hedefleyen söz konusu çabaların sürdürülebilir olması çok önemlidir. Özetle bu çabalar aracılığı ile medyanın zararları karşısında yasaklamayı değil, medya okuryazarlığı kültürünün geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması sağlanmaya çalışılmaktadır. Tek taraflı bir çabanın asla yeterli olmayacağı açık olan bu süreçte ebeveynlerin, eğitimcilerin, medyanın ve çocuklarla ergenlerin önemli sorumluluklar üstlenmeleri gerektiği kaçınılmaz bir gerçektir (Yavuzer, 2013). Birçok ülke değişen bu süreçlere ayak uydurmak ve bireylerin geleceğini gerekli olan bu kavramlarla şekillendirmek için eğitim sistemini tekrar gözden geçirmekte ve yeniden yapılandırma çalışmaları yapmaktadır. Çoğu ülkede olduğu gibi Türkiye’de de eğitim-öğretim planları bu bilinçle yeniden düzenlenmektedir.

5.2. Türkiye’de Dijital Okuryazarlığın Gelişimi ve Müfredat Yansımaları

Bilim ve teknolojiye gözlenen hızlı değişim süreci, bireysel ve toplumsal düzeyde ihtiyaçları farklılaştırmıştır. Gelişen teknoloji ile birlikte değişen ihtiyaçlar, her alanda olduğu gibi öğrenme/ öğretim yöntemlerinde

1 Hobbs’un “Dijital ve medya okuryazarlığında karşılaşılabilecek zorluklar” konusunda altını önemle çizdiği durumlardan yola çıkılarak alınabilecek önlemler ve yapılabilecek eğitsel çıkarımlar yazar tarafından tablolaştırılmıştır.

yenilik yapmayı gerekli kılarken, bireylerden beklenen rolleri de doğrudan etkilemiştir. Artık daha aktif, eleştirel düşünebilen bilgiyi hem üretip hem de onu yaşamında işlevsel olarak kullanabilen, iletişime açık, sahip olduğu bilgi/beceri ve problem çözme yeteneği ile topluma katkı sağlayabilen girişimci bireyler çok daha fazla ön plana çıkmaktadır (MEB, 2018).

Türkiye’de medya okuryazarlığı üzerine yapılan değerlendirmeler ve tartışmalar 2000’li yıllarda başlamıştır. 2003 yılında İletişim Şurası toplanmış ve Şura bünyesinde faaliyet gösteren Radyo ve Televizyon Yayıncılığı Komisyonu’nun katkısıyla “Toplumsal ve bireysel eğitim ve kültüre katkı sağlayacak, ruh sağlığını zedelemeyecek bir yaklaşımla ve özellikle çocukların zararlı yayınlardan korunması için AB’ye uyum çalışmalarının başlatılması ve ilk ve orta öğretim ders programlarına çocuklar ve gençlerin bilinçlendirilmesini sağlayacak medya okuryazarlığı derslerinin eklenmesi” önerilmiştir (Avşar, 2013, s. 9). Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2006-2007 eğitim-öğretim dönemi itibarıyla, medya aracılığıyla üretilen ve yayılan olumsuz iletilere maruz kalan çocuk ve gençlerde ortaya çıkan olumsuz etkileri en aza indirmek için ilk olarak pilot uygulama illerinde başlatılan ve sonrasında ise ülke çapında seçmeli ders olarak sunulan ‘medya okuryazarlığı’ uygulamasını başlatmıştır (Özcan, 2017, s. 58).

RTÜK ve Milli Eğitim Bakanlığı işbirliği çerçevesinde yürütülen Medya Okuryazarlığı Projesi ilk olarak Adana, Ankara, Erzurum, İstanbul ve İzmir’deki beş ilköğretim okulunda hayata geçirilmiştir. Bu okullarda, öğrenim gören toplam 780 yedinci sınıf öğrencisi seçmeli ders kapsamında medya okuryazarlığı dersini almıştır. 2007-2008 eğitim öğretim yılından itibaren ise medya okuryazarlığı dersi tüm Türkiye’deki ilköğretim okullarında 6, 7 ve 8. sınıflarda seçmeli ders olarak okutulmaya başlanmıştır (RTÜK, 2009, s. 25) 2012 yılında Ankara’da düzenlenen Medya Okuryazarlığı Çalıştayı sonrasında hazırlanan sonuç bildirgesinde okul öncesi de dahil olmak üzere bütün eğitim kademelerinde ilgili derslerin öğretim programlarıyla ilişkilendirilerek verilmesi, medya okuryazarlığı ile ilgili program içeriklerinin sürekli olarak yenilenmesi ve içerik belirleme çalışmaları yapılırken bu çalışmaların daha kapsamlı ve bilimsel ihtiyaç analizleri doğrultusunda yürütülmesi önerilmiştir. Ayrıca raporda bu eğitimin yaşam boyu öğrenme bağlamında öğrenci, öğretmen ve aile etkileşimi içerisinde değerlendirilmesinin önemi bir kez daha vurgulanmıştır. (RTÜK, 2012). Çalıştay sonrasında 2013 yılında ise programda değişikliğe gidilmiş ve önceki programa kıyasla sadeleşen fakat daha kapsamlı ve işlevsel içerikle yeni bir program oluşturulmuştur (Tağrikulu ve Kesten, 2018, s. 143). 2018 yılında güncellenen Medya Okuryazarlığı Öğretim Programı’nda teknolojik gelişmeler doğrultusunda şu sekiz anahtar yetkinliğin önem kazandığı ve

yeniden yapılandırıldığı görülmektedir. Bu sekiz anahtar madde aşağıda yer almaktadır (Ereke, 2025, s. 27):

- Anadilde etkili ifade ve anlama becerisi,
- Yabancı dillerde kendini ifade etme ve anlama yetisi,
- Matematiksel, mantıksal düşünme ile bilimsel bilgi ve teknolojik yeterlilik,
- İnisiyatif alma ve girişimde bulunma becerisi,
- Kültürel çeşitliliği tanıma, değerleri anlama ve kendini kültürel olarak ifade etme (Kültürel farkındalık),
- Öz disiplin ve özgüven temelinde bilimsel olarak akıl yürütme,
- Sosyal uyum becerileri (iletişim, işbirliği, empati vb.) ve akıl yürütme
- Uygulama ve bilgi açısından güçlü, nitelikli, üretken ve toplumsal hayata etkin katılım sağlayan aktif bir vatandaş olma.

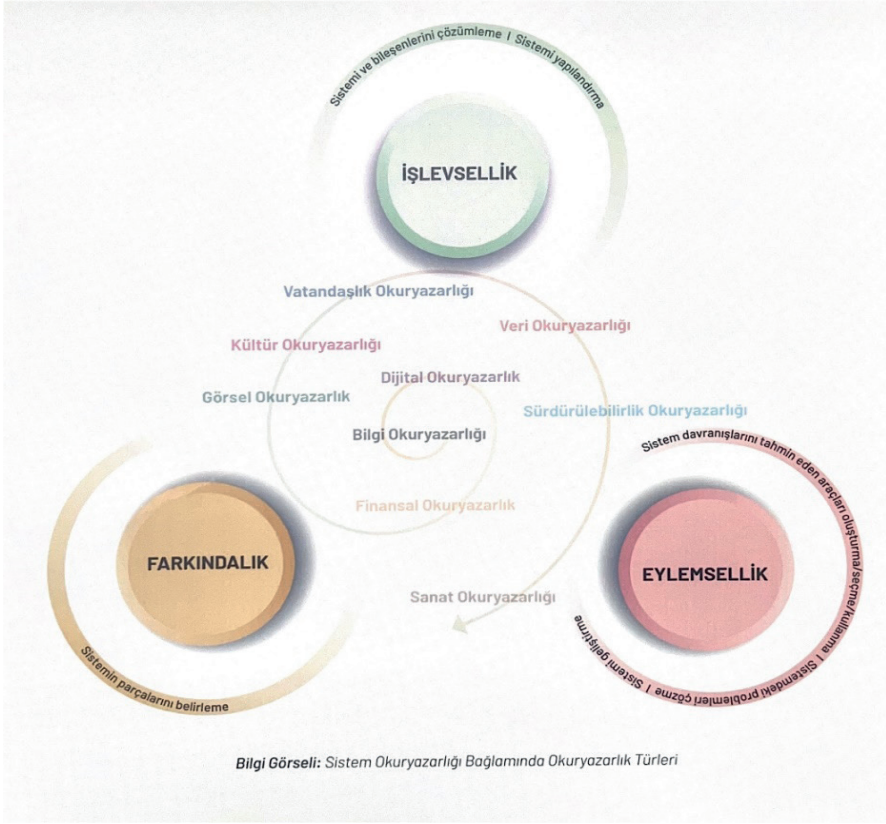
Medya okuryazarlığı eğitimi bağlamında üniversitelere bakıldığında, özellikle İletişim ve Eğitim Fakültelerinde yer aldığı görülmektedir. Bu ders kapsamında; medya okuryazarlığı kavramı, temel ilke ve kuramlar, medya okuryazarlığının tarihsel gelişimi, dünyada ve Türkiye’deki medya okuryazarlığı uygulamaları gibi konular ele alınmaktadır (Sayar, 2022, s. 11).

2020 yılı itibariyle hızla gelişen teknoloji dünyada olduğu gibi Türkiye’de de medya okuryazarlığı eğitimi kapsamında yer alan bazı derslerin yeniden düzenlenmesini gerekli kılmıştır. UNESCO’nun 2023 yılı raporuna göre, teknolojinin hızla ilerlemesi ve gündelik yaşama yayılmasıyla birlikte bu eğitim; ‘medya okuryazarlığı uygulama alanı’, içinde farklı özel uzmanlık alanları veya odak konuları barındıran ‘medya okuryazarlığı alt alanı’ ve ‘kullanım becerileri’ olmak üzere üç ana kategoriye ayrılmıştır. Bu bağlamda, dijital okuryazarlık, dijital vatandaşlık, bilgi okuryazarlığı, sosyal medya okuryazarlığı ve haber okuryazarlığı gibi kavramlar benimsenmiş ve eğitim süreçlerine dahil edilmiştir. UNESCO, yine medya okuryazarlığı kapsamında kullanım becerilerine odaklanan ‘Dijital Okuryazarlık’ başlıklı özel bir rapor da yayımlamıştır. Türkiye’de, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) ile Millî Eğitim Bakanlığı’nın (MEB) iş birliği sonucunda; MEB Dijital Okuryazarlık Öğretmen Kılavuzu, MEB Medya Okuryazarlığı Eğitim Programı, Medya Okuryazarlığı Eğitim Portalı ve MEB Medya Okuryazarlığı Öğretim Materyali gibi çeşitli çalışmalar hayata geçirilmiştir (Ereke, 2025, s. 57). 2022 yılında RTÜK ve MEB arasında yeni bir medya okuryazarlığı iş birliği protokolü imzalanmıştır. Millî Eğitim Bakanı Mehmet Özer, 21. yüzyılda eğitimin yeni tehditlerle karşı karşıya kaldığını; bu bağlamda, konvansiyonel

eğitim literatürüne matematik okuryazarlığı, ana dil okuryazarlığı ve fen okuryazarlığı gibi yeni okuryazarlık türlerinin eklendiğini ifade etmektedir. Aynı zamanda, farklı davranış kalıplarının ortaya çıktığını da belirtmektedir. Medya okuryazarlığı bilincini geliştirmek amacıyla, bu dersin diğer derslerin öğretim programlarıyla ilişkilendirilmesine yönelik çeşitli materyaller hazırlanmıştır. Buna ek olarak, 7. ve 8. sınıflarda seçmeli ders programı kapsamında okutulmakta olan söz konusu dersin programı güncellenmiş ve bu güncelleme doğrultusunda öğretim materyalleri yeniden hazırlanmıştır (RTÜK, 2022).

İçinde bulunduğumuz çağda eğitim-öğretim sürecine yönelik hazırlanan programların gelişen teknoloji ışığında güncelliği takip etmesi artık bir gerekliliktir (Banaz, 2024, s. 279). Bu bağlamda eğitim sistemi dinamik bir yapıya sahip olmalı, güncel gelişmeler ve bilimsel araştırmaların verilerinin rehberliğinde düzenli olarak geliştirilmelidir (Berk ve Özer, 2024, s. 3241). Günümüzde birçok alanda yaşanan değişimler okuma ve yazma kavramlarının da yeniden tanımlanmasını gerektirmiş ve okuma/yazma eylemini dijital cihazlar aracılığı ile yapmayı temel alan dijital tabanlı okuryazarlık türleri ortaya çıkmıştır (Banaz, 2024, s. 279). Gelişen teknoloji ile birlikte dönüşen toplumun ihtiyaçları doğrultusunda Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli oluşturulmuş ve 27 Mayıs 2024 tarihinde bakanlık tarafından onaylanmıştır. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli çerçevesinde hazırlanan öğretim programları, ders içeriklerinin büyük ölçüde aynı kalmasına karşın bazı konuların eklenip çıkarılmasıyla programın geliştirilmesi ve iyileştirilmesine yönelik bir çalışma niteliği taşımaktadır (Berk ve Özer, 2024, s. 3241).

2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli eğitim-öğretim sürecine birtakım yenilikler getirmiştir. Söz konusu yeniliklerden birisi de okuryazarlık becerilerinin daha açık ve işlevsel bir hale getirilmesidir. Bunun yanı sıra modelde daha önceki programlarda örtülü olan eğitimsel faktörler de modellenerek açıklanmıştır. Bu bağlamda da sistem okuryazarlığı geliştirilmiş ve öğrencilerin bir ders içerisinde okuryazarlık becerileri edinmesinin yanı sıra bütün disiplinlerde okuryazarlık süreç bileşenleri yerleştirilmiştir (Yıldırım ve Çalışkan, 2024, s. 205-216). Her bir okuryazarlık becerisinin ayrı ayrı dersler olarak verilmesinin getireceği ders yükü ve süresi nedeniyle bütün programlara entegre edilmesinin daha işlevsel olacağı düşünülmektedir (Kahramanoglu vd., 2024, s. 502). Aşağıda söz konusu sistem yaklaşımının kapsamında yer alan çeşitli okuryazarlık türleri verilmiştir (MEB, 2025b, s. 40):

Şekil 1. Sistem Okuryazarlığı Bağlamında Okuryazarlık Türleri (MEB, 2025b, s. 39)

Şekil 1.'de de görüldüğü üzere öğretim programlarında öğrencilere kazandırılması gereken okuryazarlık becerileri yapılandırılırken sistem düşüncesi (sistemi oluşturan parçaları belirleme ve bileşenlerini analiz etme, sistemi yapılandırma, sistem davranışlarını tahmin eden araçları oluşturma/seçme/kullanma- sistemdeki problemleri çözme-sistemi geliştirme) içerisinde hareket edilmesi amaçlanmıştır.

“Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli’nde yer alan okuryazarlık becerilerine ait süreç bileşenleri üç düzeyde öğrencilere kazandırılmak üzere kurgulanmıştır. Bu üç düzey; okuryazarlık türünde geçen temel bilgi, terim, kavram ve olguları tanımlama, anlama, bunların farkında olma ve duyarlılık göstermeye yönelik farkındalık düzeyi; öğrencilerin bu bilgi, terim, kavram ve olgulara yönelik bütüncül ilişkiyi fark etmelerine yönelik işlevsellik düzeyi ve edinilen bilgilere yönelik öğrencilerin eyleme geçeceği eylemsellik düzeyidir” (MEB, 2025b, s. 37).

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli’nde amaçlanan bütünleşik sistem anlayışının öğrenciler nezdinde de karşılık bulması için, okuryazarlık

becerilerine ilişkin süreç bileşenlerinin öğretim sürecindeki etkinliklerle bütüncül bir şekilde kullanılması önem taşımaktadır (MEB, 2025a). Maarif temelli programlar, toplumun değişen ihtiyaçlarına ayak uydurabilen bireyler yetiştirilebilmesi ve öğrencilere yaşam boyu öğrenme becerileri kazandırılması adına önemli bir role sahiptir. Bu modelde yer alan önerilerin bütüncül bir yaklaşımla uygulanması toplumsal dönüşüm için gereklidir. Bu bağlamda maarif eğitiminin desteklenmesi, hedeflerin gerçekleştirilmesini ve sürdürülebilirliği sağlayacaktır. Sürdürülebilir kalkınma amaçlarına bireysel ve kurumsal düzeyde bu anlamda en önemli katkı bütüncül bir yaklaşımla elde edilebilecektir (Silah ve Eğilmez, 2025, s. 85).

Günümüz eğitim anlayışında artık öğrencilerin sistem okuryazarı olarak yetiştirilmesi çok elzemdir. Hızla gelişen teknoloji ile birlikte karmaşıklaşan dünyada okuryazarlık kavramı çok daha fazla anlam kazanmıştır. Sistem okuryazarı olmak ise, bu karmaşık sistemleri anlamada, yönetmede ve bu sistemler arasındaki ilişkileri analiz etme sürecinde sahip olunması gereken bir beceri olarak karşımıza çıkmaktadır. Sistem düşüncesinden yola çıkarak söz konusu bu becerilerin ve öğrencilerin sürekli öğrenmeye ilişkin yeterliliklerinin geliştirilmesi Türkiye Yüzyılı Maarif Modelinin öncelikli gayeleri arasındadır. Eğitim sistemi kapsamında; dijital, bilgi, görsel, vatandaşlık, finansal, kültürel, sürdürülebilirlik, veri ve sanat okuryazarlığı gibi farklı okuryazarlık alanlarının bütüncül bir model çerçevesinde yapılandırılması öngörülmektedir. Söz konusu okuryazarlıkların, okul öncesi dönemden itibaren gelişimsel basamaklara uygun olarak ve sarmal bir öğrenme yaklaşımıyla öğrencilere kazandırılması amaçlanmaktadır. İşleyişin farkındalık aşamasıyla başlaması ve eylemsel bir boyut kazanması öngörülmektedir. Fakat bazen bu süreç işlevsellik aşamasında kalarak eylemsellik aşamasına geçemeyebilir (MEB, 2025b, s. 37).

Dijital okuryazarlık bağlamında şekil 2.'deki tabloyu değerlendirdiğimizde, dijital materyaller kullanılarak yeni bir içerik üretimi daha çok eylemsellik düzeyini, bireyin üreteceği içeriğin hangi dijital materyalin amacına hizmet edeceğini belirlemesi işlevsellik düzeyini ifade etmektedir. Bireyin herhangi bir konuda var olan sorunu çözmek adına dijital ortamlarda sorumluluk alarak karar vermesini içeren bir dizi süreç eylemsellik düzeyinin göstergesidir. Bu soruna dikkat çekmek ve bununla ilgili birtakım öneriler geliştirmesi ve en etkili olabileceğini varsaydığı öneride karar vermesi gerekmektedir. Bu süreçte zihinsel bir eylemi içermesi dolayısı ile eylemsellik düzeyi olarak nitelenebilir (Kahramanoglu vd., 2024, s. 510).

TÜRKİYE YÜZYILI MAARİF MODELİ		
FARKINDALIK	İŞLEVSELLİK	EYLEMSELLİK
OB1. Bilgi Okuryazarlığı • Bilgi ihtiyacını Fark Etme	OB1. Bilgi Okuryazarlığı • Bilgiyi Toplama • Bilgiyi Özetleme	OB1. Bilgi Okuryazarlığı • Bilgiyi Kullanarak Eleştirel Düşünme • Bilgiyi Sentezleme
OB2. Dijital Okuryazarlık • Dijital Bilgiye Ulaşma ve Dijital Bilgiyi Tanıma • Dijital İletişimi Anlama	OB2. Dijital Okuryazarlık • Fikri Mülkiyet Haklarına Uygun Davranma • Dijital Bilgiyi Anlamlandırma • Dijital Ortamlar İçin İçerik Oluşturma ve Paylaşma	OB2. Dijital Okuryazarlık • İletişim Kurma ve Paylaşma • Dijital Araçlarla İş Görmek • E-Güvenlik Önlemleri Alma • Dijital Bilgiyi Kullanarak Eleştirel Düşünme
OB3. Finansal Okuryazarlık • Geliri Anlama	OB3. Finansal Okuryazarlık • Geliri Anlama • Para Yönetimini Sağlama • Finansal Teknolojileri Anlamlandırma • Bilinçli Harcama Yapma ve Borçlanma	OB3. Finansal Okuryazarlık • Bilinçli Harcama Yapma ve Borçlanma • Düzenli Tasarruf Yapma ve Yatırımları Yönetme
OB4. Görsel Okuryazarlık • Görseli Anlama	OB4. Görsel Okuryazarlık • Görseli Yorumlama • Görsel İletişim Uygulamaları Oluşturma	OB4. Görsel Okuryazarlık • Görsel İletişim Uygulamaları Oluşturma • Görsel Hakkında Eleştirel Düşünme • Görsel İletişim Uygulamaları Oluşturma
OB5. Kültür Okuryazarlığı • Kültürü Kavrama	OB5. Kültür Okuryazarlığı • Kültürel Etkileşim	OB5. Kültür Okuryazarlığı • Kültürü Sürdürme
OB6. Vatandaşlık Okuryazarlığı • Vatandaşlığı Anlama	OB6. Vatandaşlık Okuryazarlığı • Vatandaşlık Hak ve Sorumluluklarını Sorgulama	OB6. Vatandaşlık Okuryazarlığı • Vatandaşlık Hak ve Sorumluluklarını Sorgulama • Hak Arama
OB7. Veri Okuryazarlığı • Sorular Sorma ve Olası Sonuçları Düşünme	OB7. Veri Okuryazarlığı • Veri Oluşturma • Verileri Sayısallaştırma ve Ölçme • Verileri Düzenleme ve İşleme • Verileri Görselleştirme	OB7. Veri Okuryazarlığı • Verileri Basitleştirme ve Dönüştürme • Ürüntülerini Betimleme ve Analiz Etme • Bilgiye Ulaşma İçin Veriyi Yorumlama • Yeni Bilgiyi Kullanma ve Yapılandırma
OB8. Sürdürülebilirlik Okuryazarlığı • Sürdürülebilirliği ve Sürdürülebilir Kalkınmayı Anlama • Sürdürülebilir ve Sürdürülebilir Olmayan Sistemleri Anlama	OB8. Sürdürülebilirlik Okuryazarlığı • Sürdürülebilirliğin ve Sürdürülebilir Kalkınmanın Bileşenlerini Çözümleme • Sürdürülebilir ve Sürdürülebilir Olmayan Sistemleri Yapılandırma • Sürdürülebilir Olmayan Sistemlere Yönelik Problemleri ve Sorunları Tartışma	OB8. Sürdürülebilirlik Okuryazarlığı • Sürdürülebilir Sistem Davranışlarını Tahmin Eden Araçları Oluşturma/Seçme/Kullanma • Sistemlerin Sürdürülebilirliğini Etkileyen Problemleri Çözme • Sistemlerin Sürdürülebilirliği İçin Geliştirdiği Çözüm Önerilerini Eyleme Dönüştürme
OB9. Sanat Okuryazarlığı • Sanat Türlerini ve Tekniklerini Anlama	OB9. Sanat Okuryazarlığı • Sanat Eseri İnceleme • Sanatı Kültürel, Tarihi ve Sosyal Bağlamda Anlama	OB9. Sanat Okuryazarlığı • Sanatsal Pratik Geliştirme

Şekil 2. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli kapsamında Okur-Yazarlığın Aşamaları (MEB, 2025b, s. 40)

Günümüzde gelişen teknoloji ve bununla birlikte değişen toplumsal yaşam yeni okuryazarlık becerilerinin tanımlanmasını zorunlu kılmıştır. Kapsamı ve tanımı değişen ve genişleyen bu beceriler, yaşam boyu öğrenme süreçlerinde bireylere önemli katkılar sağlayacaktır. Çünkü okuryazarlık becerileri ile harmanlanarak verilmesi planlanan eğitim programlarının temel amacı yetkin okuryazar bireyler yetiştirmektir. Önemli olan bu becerileri eğitim programlarının her kademesine yaymak ve bireylere etkili bir şekilde

ulaşmasını sağlamaktır. Bunun bir sonucu olarak, eğitim programlarının her kademesinde okuryazarlık becerilerine önem verilmektedir (Kahramanoğlu vd., 2024, s. 499).

Kazandırılması hedeflenen becerilerden biri olan dijital okuryazarlık, bireylerin dönüşen toplumun ihtiyaçlarına ayak uydurabilmesi, bu süreçte uyum sağlayabilmesi ve kendine katkı sağlayabilmesi için edinilmesi gereken önemli bir yetkinliktir. Bireyin dijital okuryazarlık becerilerinden mahrum kalması, aynı zamanda dijital dünyada karşılaşılabileceği bilgileri doğru bir şekilde analiz edememesi, dezenformasyon ve dijital güvenlik risklerine açık olması gibi ihtimalleri arttıracaktır. Dolayısıyla, bu becerinin geliştirilmesi, eleştirel düşünme gücünü artırarak dijital güvenliği özdenetim yolu ile sağlayan, konu ile ilgili önceden bilgi sahibi olmanın seçici kararlar verme sürecini destekleyen önemli bir unsur olarak görülmelidir (Akpınar, 2025, s. 81). Ng (2012)'ye göre, öğrencilerin eğitim teknolojilerinin neleri içerdiğinin farkına varmaları ve bunları anlamlı amaçlar doğrultusunda kullanma fırsatı elde etmeleri gerekmektedir. Bu yaklaşımın temel amaçlarından biri, öğrencilerin dijital okuryazarlıklarını geliştirerek edindikleri bilgi ve becerileri gelecekteki eğitim ve kariyer yaşamlarına aktarabilmelerini sağlamaktır.

Dijitalleşme üzerinde durulması gereken ve doğru yorumlanması önem arz eden bir kavramdır. Doğru anlaşılabilmesi dezavantajlarının artmasına neden olacağı için dijital eğitim süreçlerinin de bu bağlamda yetersiz kalması gibi istenmeyen sonuçlar ortaya çıkarabilir. Ayrıca teknolojilerin birbirini -somut/soyut- tamamlayacak bir biçimde kullanımının gerekliliği, dijital eğitimin, dijital yeterlilik ve okuryazarlık becerileriyle desteklendiğinde işlevsel olacağı belirtilmektedir. Dolayısıyla dönüşüm sürecinde dijitalleşmeyi doğru konumlandırmak ve bireylerin hayatına katkı sağlayacak şekilde entegre etmek son derece önemlidir (Bozkurt vd., 2021, s. 35). Maarif eğitimi ve Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli gibi ulusal eğitim vizyonları, bireylere eğitim hayatı boyunca sorumluluk bilincinin kazandırılması ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması adına önemli bir araçtır. Bu süreçte etkili çözüm yolları geliştirilerek sürdürülebilir kalkınma uygulamalarında karşılaşılabilecek engellerin aşılması için, eğitim sistemi içerisinde yer alan bütün paydaşların işbirliği içerisinde olması zorunludur (Silah ve Eğilmez, 2025, s. 58).

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nde özellikle beceriler üzerinde durularak öğrencilerin geleceğe daha donanımlı hazırlanması hedeflenmektedir. 21. yüzyılda salt bilgiye sahip olmak yetersizdir. Bilginin yanı sıra becerilerin de çok önemli olduğu, bu nedenle de söz konusu donanımların bütünlük olarak kazanılabileceği programlar hazırlanması önemli bir durumdur. Özellikle bu anlamda değerlendirildiğinde kazandırılması hedeflenen becerilerin ilk defa

bu kadar detaylı planlanması, süreç içerisinde net bir şekilde yerleştiği bir programın hazırlanması ve kademeli olarak yaşama geçirilmesinin gelecek genç nesiller için umut verici olduğu söylenebilir (Yıldırım ve Çalışkan, 2024, s. 215). Program kapsamında ulaşılması amaçlanan öğrenme çıktılarına ilişkin etkinliklerin sınıf içi ve dışı bağlamlarda gerekli görülen noktalara süreç bileşenlerinin entegre edilmesiyle okuryazarlık becerilerinin geliştirilmesi/kazandırılması amaçlanmaktadır (MEB, 2025b, s. 40). Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'ndeki okur yazarlık becerilerinden biri olan Dijital Okuryazarlık bütünsel becerileri ve süreç bileşenleri **Tablo 2**.de aşağıda yer almaktadır.

Tablo 2. Dijital Okuryazarlık bütünsel becerileri ve süreç bileşenleri (MEB, 2025b, s. 40).

OB2. DİJİTAL OKURYAZARLIK	
BÜTÜNLEŞİK BECERİLER	SÜREÇ BİLEŞENLERİ
OB2.1. Dijital Bilgiye Ulaşma ve Dijital Bilgiyi Tanıma	OB2.1.SB1. Dijital bilgiye erişim yollarını bilmek
	OB2.1.SB2. Dijital bilgiyi oluşturan parçaları tanımlamak
	OB2.1.SB3. Dijital bilginin nasıl oluştuğunu anlamak
	OB2.1.SB4. Dijital bilginin yönetimi ve organize edilmesinde kişisel mahremiyeti gözetmek
OB2.2. Dijital İletişimi Anlama	OB2.2.SB1. Dijital ortamda iletişim araçlarını tanımak
	OB2.2.SB2. Dijital topluluk ve ağları belirlemek
	OB2.2.SB3. Dijital araçlarda etkileşimi gözlemlemek ve çözmek
OB2.3. Fikri Mülkiyet Haklarını Bilerek Davranma	OB2.3.SB1. Fikri mülkiyet haklarını tanımak
	OB2.3.SB2. Fikri mülkiyet haklarına uygun davranmak
OB2.4. Dijital Bilgiyi Anlamlandırma	OB2.4.SB1. Dijital bilgiyi karşılaştırmak
	OB2.4.SB2. Dijital bilgiyi sınıflandırmak
	OB2.4.SB3. Dijital bilgiyi değerlendirmek
	OB2.4.SB4. Dijital bilgi üzerinden çıkarım yapmak
OB2.5. Dijital Ortamlar İçin İçerik Oluşturma ve Paylaşma	OB2.5.SB1. Tasarlamak ve geliştirmek
	OB2.5.SB2. Düzenlemek ve paylaşmak
OB2.6. İletişim Kurma ve Paylaşma	OB2.6.SB1. Dijital ortamda iletişim kurmak ve etik ilkelere uygun iletişimi sürdürmek
	OB2.6.SB2. Dijital araçlar aracılığıyla etkileşimde bulunmak ve iş birliği yapmak
	OB2.6.SB3. Dijital topluluklara ve ağlara katılmak
OB2.7. Dijital Araçlarla İş Görmek	OB2.7.SB1. Dijital bir görevin yerine getirilmesinde dijital ihtiyaçları belirlemek
	OB2.7.SB2. Dijital bir görevin yerine getirilmesinde dijital kaynakları belirlemek
	OB2.7.SB3. Dijital bir görevin yerine getirilmesinde dijital kaynaklar hakkında karar vermek
	OB2.7.SB4. Dijital araçların kullanımında kendi yetkinliklerini güncellemek
OB2.8. E-Güvenlik Önlemleri Alma	OB2.8.SB1. Dijital ortamda kimliğini ve mahremiyetini korumak
	OB2.8.SB2. Dijital ortamda veriyi korumak
	OB2.8.SB3. Dijital ortamda güvenlik önlemleri almak ve bunu sürdürmek
OB2.9. Dijital Bilgiyi Kullanarak Eleştirel Düşünme	OB2.9.SB1. Dijital bilgiyi sorgulamak
	OB2.9.SB2. Dijital bilgiyi kullanarak olay/konu/durum veya problem ile ilgili akıl yürütmek
	OB2.9.SB3. Dijital bilgiyi kullanarak yaptığı akıl yürütme ile ulaştığı çıkarımları yansıtmak

Dijital dönüşüm ile birlikte dijital teknolojiler ve bu teknolojiye ayak uydurmayı sağlamayı amaçlayan dijital okuryazarlık becerilerinin ortak zeminler çerçevesinde birleştirilmesi ve değerlendirilmesi dijital çağda başarılı olmanın en etkili anahtarı olacaktır. Sürekli bilginin teknolojiye paralel olarak güncellenmesi ve buna uygun beceri geliştirme çalışmaları yapılması sadece bireyler açısından değil, toplumun geleceği açısından da çok önemlidir. Ayrıca, süreklilik arz eden bir değişim/gelişim çizgisi izleyen teknoloji ile akademik, sektörel ve günlük yaşam gibi birçok alanda yeni kavramların/ ortaya çıktığı düşünüldüğünde yapılan yeni araştırmaların ve çalışmaların bu güncellik ile entegre edilmesi gerekliliği yeniden karşımıza çıkmaktadır (Akpınar, 2025, s. 98). Dijital dönüşüm bir süreç olarak ele alınırken sadece geleceği değil geçmiş de, bugünü de ilgilendiren bir süreç tasarısını kapsamaması gerekmektedir. Bu dönüşüm dijital teknolojilerin kullanılarak yeni fırsatlar yaratılmasına ve sosyal yapıların güçlendirilerek daha verimli hale getirilmesine katkı sağlamalıdır. Sözü edilen sürecin ve dönüşümün temel bileşenleri teknoloji adaptasyonu ile birlikte insan ve süreç unsurlarıdır. Farklı bileşenlerin varlığı dijital dönüşüm sürecini sistematik bir yaklaşımla ele almayı ve yapının tüm unsurlarını bu dönüşüme entegre etmeyi gerekli kılmaktadır. Yani geçmiş dönemdeki sistemin yok sayılması değil, eski sistemin değişim sürecine uyum sağlaması ve güncellenmesiyle mevcut sistemin yükseltilmesi yaklaşımıdır (Bozkurt vd., 2021, s. 40).

5.3. Çocuklara Dijital Okuryazarlık Neden Öğretilmelidir?

21. yüzyılda dijital araçlar, çocukların sosyal ve akademik yaşamlarında büyük bir yer oluşturmaktadır. Dijital araçlara erişimin kolaylaşmasıyla birlikte, çocukların bu araçlarla tanışma yaşı giderek düşmekte; bu durum, dijital okuryazarlığın erken yaşlarda kazandırılması gereken bir yetkinlik olduğunu göstermektedir (Livingstone ve Helsper, 2007). Dijital okuryazarlık, yalnızca teknolojik araçları kullanım becerisine sahip olmak anlamına gelmemektedir. Ayrıca dijital ortamda eleştirel düşünebilme, doğru bilgiye erişebilme, erişilen bilgiyi değerlendirebilme, dijital güvenlik, dijital içerik üretimi ve paylaşımı gibi çok katmanlı becerileri kapsayan bir yetkinlik alanı olarak tanımlanmaktadır (Eshet, 2004). Kazandırılması hedeflenen dijital okuryazarlık becerileriyle birlikte bireyler yeni ve alışılmadık bir web sitesi ya da içerikle karşılaştıklarında, öncelikle web’de araştırma yaparak, söz konusu siteyi kimin/hangi amaçla oluşturduğuna ışık tutabilecek herhangi bilgiyi arama ve değerlendirme eğiliminde olmaktadır (Breakstone vd., 2018). Caulfield (2016), dijital okuryazarlık ve bilgi okuryazarlığı becerisini bir fabrika metaforu ile açıklamaktadır. Buna göre veriler hammaddeye benzetilmekte, hammadde yani veriler fabrikada kritik okuryazarlık sürecinden geçirilmekte ve sonuçta faydalı bilgiler elde edilmektedir. Buradaki geleneksel bilgi/web okuryazarlığı, “Bu sayfayı kim yönetiyor?

Uzmanlık alanları neler? Önyargıları var mı? Bilgiler açıkça sunulmuş mu?” gibi sorular sorulmasını gerektirmektedir.

Öğrencilerin ve yetişkinlerin artık sahte hikâyeleri, yanlış bilgileri, dezenformasyonu ve diğer çarpıtma biçimlerini tespit edememesi büyük bir bilgi okuryazarlığı sorunuyla karşı karşıya olduğumuzu göstermektedir (Caulfield, 2016). Dijital mecralardaki bilgi yoğunluğu da çocukların dijital platformlarda sunulan içerikleri tarafsızlık, doğruluk ve güvenilirlik gibi ölçütlerle değerlendirilebilme becerilerine sahip olmalarını gereklilik haline getirmektedir. Yapılan araştırmalar, dijital okuryazarlık becerisine sahip çocukların eleştirel düşünme yetilerinin geliştiğini ve dijital platformlarda karşılaşılan manipülatif içeriklere direnç gösterebilmesine katkı sağladığını ortaya koymaktadır (Buckingham, 2007; Hobbs, 2017). Çocukların dijital platformlarda maruz kalabileceği siber zorbalık, kişisel verilerin ortaya çıkması, yaşlarına uygun olmayan içeriklerle karşılaşması gibi riskler, dijital güvenlik farkındalığının küçük yaşlardan itibaren oluşturulmasını gerekli kılmaktadır. Uluslararası alanda yapılan çalışmalar, dijital okuryazarlık eğitiminin çocukların çevrim içi platformlarda davranışlarını yönetmelerine ve dijital mahremiyet bilincine sahip olmalarına yardımcı olduğunu göstermektedir (Livingstone vd., 2011; PISA, 2021).

Dijital okuryazarlık, çocukların yalnızca içerik tüketicisi değil, aynı zamanda içerik üreticisi olabilmelerine imkân tanımaktadır. Medya araçlarını kullanarak düşüncelerini ifade etme, dijital tasarım oluşturma gibi faaliyetler dijital üretkenliği artırmaktadır. Bu durum bilişsel, sosyal ve duygusal gelişimlerine katkı sağlamaktadır (Potter, 2018). Ancak dijital üretkenliğin yalnızca içerik oluşturma becerisiyle sınırlı kalmaması ve teknolojinin de eleştirel biçimde anlamlandırılabilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda çocuklara tasarımda söz hakkı vermenin ötesine geçerek, çocukların teknolojik gelişimi şekillendirmek ve uygulamalarında teknolojinin rolünü eleştirel bir şekilde değerlendirmek için nasıl güçlendirilebileceğini daha geniş bir şekilde ele almak önemlidir (Iversen vd., 2017).

Dijital teknolojilerin gelişiminden eğitim ortamları da doğrudan etkilenmektedir. Çalışmalar, dijital okuryazarlık yetkinliğinin akademik başarıyı olumlu yönde etkilediğini ortaya koymaktadır (PISA, 2021). Aynı zamanda bu durum, bireylerin yaşam boyu öğrenme süreçlerine aktif katılımını destekleyerek dijital eşitsizliklerin önüne geçilmesine destek olmaktadır (Law vd., 2018). Bu nedenle eğitimciler, dijital sohbetlerin gerçekleşmesine izin vermeli ve öğrencilerin dijital platformlarda etkileşim kurmasını sağlamalıdır. Önemli olan, bunu pasif bilgi tüketimi yerine düşünmeyi ve aktif öğrenmeyi en üst düzeye çıkaracak şekilde yapmaktır. Bunu sağlamanın en iyi yollarından biri, teknolojiden tamamen kaçınmak değil, aksine olumlu özelliklerini başarıyla en üst düzeye çıkarmaktır.

(Cladis, 2020). Çözüm olarak dijital okuryazarlığın tüm bileşenleriyle tam olarak anlaşılması ve eğitime etkin bir şekilde entegre edilmesi önem arz etmektedir. Çünkü dijital okuryazarlık çağdaş eğitimin temel yapı taşlarından biri olarak çocukların teknolojiye uyum sağlamalarının yanı sıra güvenli, etik ve üretken bir şekilde dijital dünyada var olmalarını sağlamaktadır. Bu bağlamda, dijital okuryazarlığın okul öncesi dönemden itibaren sistemli bir biçimde öğretilmesi, hem bireysel gelişim hem de toplumsal düzeyde dijital vatandaşlık bilinci için elzem bir durumdur.

5.4. Çocukların Dijital Medya Kullanımında Rehberlik

Teknolojinin gelişmesi yaşam tarzında değişmelere neden olduğu gibi ebeveynlik rollerinin de değişmesine neden olmuştur. Ebeveynler her dönemde çocuklarının gelişimlerini desteklemeye ve onları dışarıdan gelebilecek tüm risklere karşı korumaya yönelmiştir. Günümüzde ise bu durum gerçek hayatın dışında çevrimiçi ortamlarda da bir gereklilik haline gelmiştir (Yaralı, 2024).

Dijital dünyanın hızla gelişmesiyle birlikte çocukların medya kullanımları da yeni bir boyut kazanmıştır. Özellikle Youtube gibi görsel içerik uygulamalarının popülerlik kazanması, erken yaştan itibaren çocukların bu uygulamalarda paylaşılan içeriklerle karşılaşmasına zemin hazırlamaktadır. Bu durum, çocukların sosyal, duygusal ve bilişsel gelişimleri üzerinde hem olumlu hem de olumsuz yönde etkiler yaratabilmektedir. Bu bağlamda, ebeveynlerin çocuklarının sosyal medya uygulamalarını kullanmalarını sınırlamanın ötesinde dijital ortamlarda onlara rehberlik etmeleri büyük önem taşımaktadır (Livingstone ve Byrne, 2018).

Çocukların teknolojiye olan ilgisi, büyük ölçüde aile içi dinamiklerle ilişkilidir. Bireylerin toplum tarafından kabul görme, değerli hissetme ve onaylanma gibi temel psikolojik ihtiyaçları bulunmaktadır. Çocuklar bu ihtiyaçlarını aile içinde yeterince karşılayamadıklarında, bu eksikliği dijital ortamlarda gidermeye yönelme olasılıkları artmaktadır (Yaralı, 2024). Bu yönelimlerin birçok olumlu/olumsuz sonucu olabilmektedir. Bu bağlamda çocukların internet geçmişlerinin takip edilmesi, onların dijital dünyada neler izlediğini, ne tür içeriklerle karşılaştığını görmek ve değerlendirmek açısından önemlidir. Bu sayede çocukların dijital davranışları daha kolay anlaşılabilir ve olası riskler önlenmektedir. Ancak bu süreç, çocuğun güven duygusuna zarar vermeyecek biçimde, şeffaflıkla yürütülmelidir (Chaudron vd., 2018). Ebeveynler, çocuklarının yaşına ve gelişim düzeyine uygun güvenilir YouTube kanallarını ve dijital uygulamaları belirleyerek onların daha güvenli bir şekilde dijital ortamlarda vakit geçirmelerini sağlayabilmelidir. Bu yaklaşım hem karşılaşılan içeriklerin kalitesini

yükseltmekte hem de çocuğun dijital okuryazarlığının gelişmesine katkı sağlamaktadır (Holloway vd., 2013).

Ebeveynlerin dijital içerikler üzerinde denetim sağlaması, bu içeriklerin doğurabileceği olası riskleri önlemede önemli bir faktördür. Söz konusu riskler; ticari, iletişim temelli ve cinsel içerikli unsurlar olmak üzere üç temel kategoride değerlendirilebilir. Dijital içeriklerin doğurduğu riskler kapsamında, çocuklar şiddet içeren veya yönlendirici nitelikteki içeriklere maruz kalabilecekleri gibi, zamanla bu tür içerikleri üreten ya da yayan kullanıcılar hâline gelme eğilimi de gösterebilmektedir. Ticari temelli riskler kapsamında çocuklar dolandırıcılığa maruz kalabilir, kişisel verileri ele geçirilebilir veya çevrim içi kumar gibi zararlı etkinliklere yönlendirilebilirler. İletişim temelli risklerde ise çocuklar kişisel bilgilerinin çalınması, siber zorbalığa uğramaları ya da zorbalık davranışlarını sergileyen bireyler hâline gelmeleri gibi durumlarla karşılaşabilirler. Cinsel içerikli riskler söz konusu olduğunda ise çocuklar uygunsuz içeriklere maruz kalabilir, cinsel tacize uğrayabilir ya da benzer nitelikte içerikler üretme eğilimi gösterebilirler. Bunun yanı sıra sanal ortamlarda fazla vakit geçirmeleri beraberinde teknolojik bağımlılık gibi durumları da yaratabilmektedir. Teknolojinin çocuklar açısından çok boyutlu ve ciddi riskler barındırdığı açıktır. Bu doğrultuda, ebeveynlerin söz konusu riskleri önceden fark etmesi, alınacak önlemlerin ilk ve en önemli adımı olarak değerlendirilmektedir (Yaralı, 2024).

Dijital ortamlarda karşılaşılan fırsat ve risklerin bilincinde olması gereken ebeveynler, çocuklarına bu konuda olumlu örnekler oluşturmalarıdır. Ebeveynlerin internet kullanımına hakim olmaları ve çevrimiçi etkinlikler üzerinde gerekli denetimleri sağlamaları, dijital ebeveynlik sürecinin temel unsurlarındandır (Manap ve Durmuş, 2021). Dijital ebeveynler, farkındalık rollerinin gerekliliklerini yerine getirerek sanal ortamın olası tehlikelerine karşı çocuklarını etkin bir biçimde denetleyebilmelidir. Çevrimiçi ortamlarda geçerli olan ebeveynlik becerilerinin, gerçek dünyayla aynı olduğunu ifade eden Magid (2014), çocuklarının sanal dünyadaki faaliyetleri hakkında kaygılanan ebeveynlerin, çocuklarıyla açık bir iletişim kurmalarını, ayrıca öğretmenler, diğer ebeveynlerden de rehberlik almalarını önermektedir. Çocuklarla açık iletişim kurmanın potansiyel sorunları önceden fark etmelerini kolaylaştıracağını ifade etmektedir. Ayrıca, çocukların olumsuz bir mesaj, kişi ya da web sitesiyle karşılaştıklarında bu durumu ebeveynleriyle paylaştıklarında suçlanmamaları; aksine, ebeveynlerin onları destekleyerek benzer durumların tekrar yaşanmaması için rehberlik etmeleri gerektiği özellikle vurgulanmıştır. Magid (2014)'e göre, bu tür durumlarda ebeveynlerin gösterdikleri tepkiler, çocukların gelecekte benzer bir sorunla

karşılaştıklarında ebeveynlerine duyacakları güveni ve sorunlarla baş etme biçimlerini doğrudan etkilemektedir.

Dijital ortamlarda kullanılan birçok uygulama ve antivirüs programı, ebeveyn kontrolü özellikleri sunmaktadır. Örneğin YouTube Kids uygulaması, çocuklara özel olarak yapılandırılmış denetimli ve sınırlı içerikler sunmaktadır. Youtube Kids çocuklara uygun olmayan her içeriği engellemese de yetişkinlere yönelik birçok içeriği filtrelemektedir. Özellikle okuma ve yazma bilen çocuklara sahip ebeveynler için, uygulamanın arama bölümünün kapatılması, pratik bir kontrol mekanizması işlevi görebilir. Ayrıca ebeveynler, belirli kanalları ya da içerikleri engelleyerek veya yalnızca onayladıkları videoların görüntülenmesini sağlayarak, çocukların rahatsız edici içeriklerle karşılaşmasını önleyebilirler. Avast, Norton ve Bitdefender gibi antivirüs programları; web sayfalarını filtreleme, içerik kontrolü, uygulamalara erişimi engelleme, anahtar kelime engelleme, konum takibi, mesaj ve arama geçmişini izleme gibi çeşitli güvenlik özellikleriyle çocukların dijital ortamlarda daha güvenli bir şekilde hareket etmelerini desteklemektedir (Youth Unity, 2021).

Netflix gibi birçok dijital yayın platformu da içeriklere parola ile erişimi kısıtlayan ebeveyn denetim sistemleri hizmeti sağlamaktadır. Ancak tüm bu teknik önlemlere rağmen, çocukların interneti güvenli biçimde kullanmalarını sağlamanın en etkili yolu, ebeveynlerle çocuklar arasında kurulacak etkili iletişimidir. Ebeveynlerin çocuklarına dijital okuryazarlık becerileri kazandırırken dikkat etmeleri gereken başlıca noktalar şunlardır (Ribble, 2011; Youth Unity, 2021):

- Dijital ortamlarda yapılan her eylemin gerçek hayatta sonuçları olabileceği anlatılmalı; etik ve sorumlu dijital davranışlar teşvik edilmelidir.
- İçerik paylaşmadan önce, bu paylaşımın isminin görünür olacağı ve öğretmeni, aile üyeleri veya arkadaşları tarafından da görülebileceği hatırlatılmalı; bu doğrultuda dikkatli olmaları öğütlenmelidir.
- E-posta adresi, ev adresi, telefon numarası ve fotoğraf gibi kişisel bilgiler kesinlikle paylaşılmamalıdır.
- Şifrelerin gizli tutulması gerektiği özellikle vurgulanmalıdır.
- Dijital ortamda tanıştıkları kişilerle, ebeveynlerinin izni olmadan buluşmamaları gerektiği açıkça anlatılmalıdır.

Zaman zaman çocukları sakinleştirmek ya da oyalamak amacıyla onlara dijital cihazlar verilmesi, içeriklerin rastgele ve kontrolsüz biçimde tüketilmesine yol açabilmekte ve çocukların duygularını düzenleme becerilerinin gelişmesini olumsuz etkileyebilmektedir. Tüm bu denetimlerin

yanı sıra ekran süresi de dikkatle sınırlandırılmalıdır. İki yaşına kadar olan çocukların yalnızca görüntülü görüşme amacıyla dijital cihaz kullanmaları önerilmektedir. 2–5 yaş aralığındaki çocukların ise günlük ekran süresi bir saat ile sınırlandırılmalı ve mutlaka bir yetişkin gözetiminde gerçekleştirilmelidir (Hill vd., 2016). Süreç bileşeni olarak ebeveynlerin dijital ortamlar konusunda ilgili, yol gösterici ve bilinçli bir tutum sergilemeleri; çocukların dijital dünyada karşılaşabilecekleri riskleri azaltmanın yanı sıra dijital okuryazarlık, dijital etik ve güvenli sosyal medya kullanımı gibi beceriler kazanmalarına da katkı sağlamaktadır. Ebeveynlerin çocuklarına rehberlik etme süreci yalnızca bir denetim biçimi değil; aynı zamanda birlikte öğrenme, karşılıklı güven ve sorumluluk inşa etme sürecini de kapsamaktadır.

Dijital ebeveynlik rollerini etkin biçimde sürdürebilmeleri ve çocuklarının medya içeriklerini bilinçli bir şekilde tüketmelerine rehberlik etmek isteyen ebeveynlerin, dijital okuryazarlık konusunda eğitim almaları önemlidir. Aynı zamanda teknolojiyi yakından takip etmeleri ise çocuklarını daha doğru şekilde yönlendirebilmelerine yardımcı olacaktır. Ebeveynlerin dijital ortamda daha bilinçli ve yönlendirici bir rol üstlenebilmeleri açısından, onları güçlendirecek eğitim programlarının geliştirilmesi ve uygulanması büyük bir gereklilik olarak görülmektedir. Bu bağlamda dijital ebeveynlik rolleri çerçevesinde eğitim programları hazırlamaları konusunda eğitimcilere ve politikacılara oldukça büyük görevler düşmektedir. Dijital ebeveynlik becerilerinin gelişmesi ebeveynlerin yanı sıra çocuklarında sanal dünyadan maksimum seviyede fayda sağlamalarına ve potansiyel risklerden korunmalarına olanak sağlamaktadır (Zinderen ve Aslan, 2024).

Sonuç

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin yaşamın her alanına nüfuz ettiği günümüzde, bireyler ve toplumlar bu gelişmelere paralel biçimde kendilerini yeniden konumlandırmaktadır. Yeni neslin adapte olmakta zorlanmadığı dijital çağ, içerisinde birçok ayrıntıyı barındırmaktadır. Bu teknolojinin sağladığı kolaylıklardan faydalanırken en üst düzeyde verim almak ve risklerinden kaçınmak için etik, eleştirel, bilinçli kullanımının yollarını öğrenmek büyük bir önem arz etmektedir. Ancak öğrenme sürecinin erken yaşlardan itibaren başlaması gerekliliği bu konuda çocukların ön plana çıkmasını sağlamaktadır. Çocukların dijital teknolojilerle artık çok erken yaşta tanıştığı düşünüldüğünde bu becerilerin küçük yaşlardan başlayarak sistemli ve bütüncül bir yaklaşımla kazandırılması artık bir zorunluluktur. Dijital ve medya okuryazarlığının çocuklar için önemi yalnızca bilgi edinmeyle sınırlandırılmamalıdır. Çocukların doğru bilgiye ulaşmaları, manipülatif içeriklere karşı direnç geliştirmeleri, çevrim içi güvenliklerini

korumaları ve dijital ortamlarda bireysel özelliklerini etik ve yaratıcı yollarla ifade edebilmeleri bu eğitimin stratejik kazanımları arasında yer almaktadır.

Bununla birlikte dijitalleşmenin getirdiği riskler (dezenformasyon, siber zorbalık, siber güvenlik, mahremiyet ihlalleri ve ticari manipülasyonlar vb.) bireylerin yalnız başına aşabilecekleri zorluklar olmaktan ziyade paydaş iş birliğiyle yönetilmesi gereken toplumsal sorunlardır. Bu nedenle çocukların dijital becerilerinin geliştirilmesi süreci ailelerin bilinçli rehberliği, eğitimcilerin pedagojik ve teknolojik katkıları ile politika yapımcıların düzenleyici ve destekleyici rolü sayesinde etkili ve sürdürülebilir hale gelecektir. Bu bağlamda sadece dijital yerlilerin değil aynı zamanda dijital göçmen olarak adlandırdığımız X ve Y kuşağının da dijital okuryazarlık, medya okuryazarlığı ve sosyal medya okuryazarlığı gibi içeriklere yönelik eğitilmesi yaşanılacak olası problemlere karşı önemli adımlardan biri olarak öngörülmektedir. Türkiye özelinde RTÜK ve Milli Eğitim Bakanlığı iş birliğiyle geliştirilen ve belirli periyotlarla güncellenen medya okuryazarlığı müfredatı çocukların erken yaşta bu becerilerle tanışmasını sağlamaktadır. Ancak yapılan düzenlemelerin hala sınırlı ve çoğunlukla teorik düzeyde kaldığı görülmektedir. Dijital ve medya okuryazarlığının temelde “teknolojiye uyum sağlama” odaklı algılanmaması gerektiği, aynı zamanda bireyleri aktif, sorumluluk sahibi ve uygulayıcı vatandaşlar olarak hazırlaması gerektiği düşünülmektedir. Dolayısıyla çocuklara yönelik eğitim içeriklerinin sadece bilgi edinme ya da risklerden korunma amaçlı değil aynı zamanda sorgulayıcı ve uygulama pratiklerini geliştirici dizayn edilmesi önemlidir. Çağdaş eğitim yaklaşımı olarak dijital okuryazarlık bireysel anlamda dijital yeterlilikleri barındırmalıdır. Dijital ortamlardaki tehditleri ve riskleri anlamak, güvenlik önlemlerini bilmek, mahremiyeti göz önünde bulundurmak, fiziksel ve psikolojik sağlığa yönelik risklerden ve tehditlerden kaçınabilmek, bilgi ve dijital içeriğin kaynaklarının güvenilirliğini analiz etmek, karşılaştırmak ve eleştirel bir yaklaşımla değerlendirmek bireysel dijital yeterlilik kriterleri olarak önemli bir yer tutmaktadır. Bu donanımları elde edebilmek adına bilgi ve veri okuryazarlığının standart dijital okuryazarlık eğitimlerine eklenmesi olası riskleri önlemede katkı sağlayıcı bir tavsiye olarak değerlendirilmektedir.

Kaynakça

- Akpınar, M. E. (2025). Dijital Dönüşüm ve Dijital Okuryazarlık: Teorik Temeller, Faydalar ve Zararlar. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(1), 81-104. <https://doi.org/10.31463/aicusbed.1530919>.
- Avşar, Z. (2013). Medya Okuryazarlığı. *İletişim ve Diploması*, (2), 5-17. <https://dergipark.org.tr/en/pub/iletisimvediplomasi/issue/66835/1045399>.
- Bakır, E. (2016). *Sınıf öğretmenleri adaylarının dijital vatandaşlık seviyelerinin dijital vatandaşlık alt boyutlarına göre incelenmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Banaz, E. (2024). 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın Dijital Okuryazarlık Açısından İncelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 279-290. <https://doi.org/10.48066/kusob.1483671>.
- Berk, Ş. ve Özer, B. (2024). Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli (TYMM) Öğretim Programlarına İlişkin Nitel Bir Değerlendirme. *Journal of History School, LXXIII(LXXIII)*, 3241-3256. <https://doi.org/10.29228/joh.78177>
- Bozkurt, A., Hamutoğlu, N. B., Kaban, A. L., Taşçı, G. ve Aykul, M. (2021). Dijital bilgi çağı: Dijital toplum, dijital dönüşüm, dijital eğitim ve dijital yeterlilikler. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 35-63. <https://doi.org/10.51948/auad.911584>
- Breakstone, J., McGrew, S., Smith, M., Ortega, T., ve Wineburg, S. (2018). Why we need a new approach to teaching digital literacy. *Phi Delta Kappan*, 99(6), 27-32. <https://doi.org/10.1177/0031721718762419>
- Buckingham, D. (2007). Digital Media Literacies: Rethinking Media Education in the Age of the Internet. *Research in Comparative and International Education*, 2(1), 43-55. <https://doi.org/10.2304/rcie.2007.2.1.43>
- Caulfield, M. (2016). Yes, Digital Literacy. But Which One? Hapgood. <https://hapgood.us/2016/12/19/yes-digital-literacy-but-which-one/>
- Chaudron, S., Rosanna, D. G. ve Monica, G. Young children (0-8) and digital technology. A qualitative exploratory study across seven countries. (2018). <https://www.academia.edu/download/36332508/lbna27052enn.pdf>.
- Cladis, A. E. (2020). A shifting paradigm: An evaluation of the pervasive effects of digital technologies on language expression, creativity, critical thinking, political discourse, and interactive processes of human communications. *E-Learning and Digital Media*, 17(5), 341-364. <https://doi.org/10.1177/2042753017752583>
- Çubukçu, A. ve Bayzan, Ş. (2013). Türkiye’de Dijital Vatandaşlık Algısı ve Bu Algıyı İnternetin Bilinçli, Güvenli ve Etkin Kullanımı İle Artırma Yöntemleri. *Middle Eastern ve African Journal of Educational Research*, 5, 148-174.

- Dursun, E. ve Yazıcı, F. (2024). *Türkiye’de Dönüşen Televizyon Yayıncılığında RTÜK Denetimi*. Özgür Yayınları. <https://www.ozguruyayinlari.com/site/catalog/view/638/3132/7366>
- Ereke, B. (2025). Medya Okuryazarlığından Dijital Okuryazarlığa: Teknolojiyle Birlikte Eğitimde Değişen Unsurlar. *International Journal of Social Sciences*, 9(38), 55-79. <https://doi.org/10.52096/usbd.9.38.04>
- Eshet, Y. (2004). Digital Literacy: A Conceptual Framework For Survival Skills In The Digital Era. *Journal Of Educational Multimedia and Hypermedia*, 13(1), 93-106.
- Hill, D., Ameenuddin, N., Reid Chassiakos, Y. L., Cross, C., Hutchinson, J., Levine, A., Boyd, R., Mendelson, R., Moreno, M.,... Swanson, W. S. (2016). Media and Young Minds. *Pediatrics*, 138(5). 1-6. <https://doi.org/10.1542/peds.2016-2591>
- Hobbs, R. (2010). *Digital and Media Literacy: A Plan of Action. A White Paper on the Digital and Media Literacy Recommendations of the Knight Commission on the Information Needs of Communities in a Democracy*. Aspen Institute.
- Hobbs, R. (2017). *Create to Learn: Introduction to Digital Literacy*. Wiley-Blackwell.
- Holloway, D., Green, L. ve Livingstone, S. (2013). *Zero To Eight: Young Children And Their Internet Use. (2013)*. <https://ro.ecu.edu.au/ecuworks2013/929/>
- Iversen, O. S., Smith, R. C., ve Dindler, C. (2017). Child as Protagonist: Expanding the Role of Children in Participatory Design. Proceedings of the 2017 Conference on Interaction Design and Children, 27-37. <https://doi.org/10.1145/3078072.3079725>
- Kahramanoglu, R., Altun, D. ve Kalaycıoğlu, D. B. (2024). K12 Beceriler Çerçevesi Türkiye Bütüncül Modeli: Okuryazarlık Becerileri. *Milli Eğitim Dergisi*, 53(241), 499-518. <https://doi.org/10.37669/milliegitim.1307713>
- Law, N., Wong, G., Woo, D. J. ve De La Torre, J. A Global Framework Of Reference On Digital Literacy Skills For Indicator 4.4. 2. (2018). <https://hub.hku.hk/bitstream/10722/262055/1/Content.pdf?accept=1>.
- Livingstone, S. ve Byrne, J. (2018). Parenting in the digital age: The challenges of parental responsibility in comparative perspective. *Nordicom, University of Gothenburg*, 19-30.
- Livingstone, S. Haddon, L., Görzig, A., ve Ólafsson, K.. Risks and Safety on the Internet: The Perspective of European Children. (2011). https://www.researchgate.net/publication/50902989_Risks_and_Safety_on_the_Internet_The_Perspective_of_European_Children_Full

FINDINGS.

- Magid, L. (2014). Child Safety on the Information Highway. <https://www.safekids.com/child-safety-on-the-information-highway/>

- Manap, A., ve Durmuş, E. (2021). Dijital Ebeveynlik Farkındalığının Aile içi Roller ve Çocukta İnternet Bağımlılığına Göre İncelenmesi. *e-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 12(1), 141-156. <https://doi.org/10.19160/ijer.837749>
- MEB. (2018). *Fen Bilimleri dersi öğretim programı (İlkokul ve ortaokul 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)*. <https://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/201812312311937FEN%20B%C4%B0L%C4%B0MLER%-C4%B0%20%C3%96%C4%9ERET%C4%B0M%20PROGRA-MI2018.pdf>
- MEB. (2025a). *Okuryazarlık Becerileri—Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli*. <https://tymm.meb.gov.tr/beceriler/okuryazarlik-beceriler>
- MEB. (2025b). *Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Öğretim Programları Ortak Metni*. <https://mufredat.meb.gov.tr/>
- Ng, W. (2012). Can we teach digital natives digital literacy? *Computers ve Education*, 59(3), 1065-1078. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2012.04.016>
- Özcan, A. (2017). Dijital Medya Okuryazarlığı: Sorunlar, Uygulamalar ve Beklentiler. *AJIT-e: Academic Journal of Information Technology*, 8(28), 55-56. <https://doi.org/10.5824/1309-1581.2017.3.004.x>
- Pembecioğlu, N. (2013). Gelecek Kurguları ve Medya Algıları. *İçinde I. Çocuk ve Medya Kongresi Bildiriler Kitabı*. Çocuk Vakfı Yayınları: 104 / Yayın Dizisi: 5, 379-432. https://www.academia.edu/5110898/I_%C3%87ocuk_ve_Medya_Kongresi_Bildiriler_Kitab%C4%B1_1_Cilt
- PISA. (2021). 21st-Century Readers: Developing Literacy Skills In A Digital World. *OECD Publishing*.
- Potter, J. M. (2018). *Media Literacy*. SAGE Publications.
- Prensky, M. (2001). Digital Natives, Digital Immigrants. *On the Horizon (MCB University Press)*, 9(5), 1-6. <https://cir.nii.ac.jp/crid/1574231875622210944>
- Ribble, M. Digital Citizenship in Schools. (2011). https://www.researchgate.net/publication/340468314_Digital_Citizenship_in_Schools_Second_Edition
- RTÜK. Televizyon İzleme Eğilimleri Araştırması-2. (2009). <https://www.rtuk.gov.tr/2009-yili-kamuoyu-arastirmalari/331>
- RTÜK. Medya Okuryazarlığı Çalıştay Sonuç Bildirisi. (2012). http://www.medyaokuryazarligi.gov.tr/hizliersim_icerik_goster.php?Guid=64F17969-085E-4315-99CD222D054F9BF0veId=4
- RTÜK. RTÜK ve Milli Eğitim Bakanlığı Arasında “Medya Okuryazarlığı İş Birliği Protokolü” İmzalandı. (2022). <https://www.rtuk.gov.tr/rtuk-ve-milli-egitim-bakanligi-arasinda-medya-okuryazarligi-is-birligi-protokolu-imzalandi-/4324>

- Sayar, B. (2022). Türkiye’de Medya Okuryazarlığı Eğitimi Üzerine Bir İnceleme / A Review on Media Literacy Education in Türkiye. *Medya Okur-Yazarlığı Araştırmaları Dergisi*. <https://doi.org/10.5281/ZENODO.7300423>
- Silah, E. ve Eğilmez, Ö. (2025). Eğitimde sürdürülebilir kalkınma hedefleri üzerine bir değerlendirme. *Sürdürülebilirlik, Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 1(1), 58-90.
- Tagrikulu, P. ve Kesten, A. (2018). 2006 ve 2013 Yılı Medya Okuryazarlığı Öğretim Programlarının Öğretmen Görüşleri Çerçevesinde Karşılaştırılması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. <https://doi.org/10.30964/auebfd.441423>
- Yalçın, S. (2018). 21. Yüzyıl Becerileri ve Bu Becerilerin Ölçülmesinde Kullanılan Araçlar ve Yaklaşımlar. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 51(1), 183-201. <https://doi.org/10.30964/auebfd.405860>
- Yaralı, K. T. (2024). Dijital Ebeveynlik. Akademik Akıl. <https://www.akademikakil.com/dijital-ebeveynlik/kevsertyarali/>
- Yavuzer, H. (2013). Sunuş. İçinde *I. Çocuk ve Medya Kongresi Bildiriler Kitabı* (C. 1). Çocuk Vakfı Yayınları: 104/ Yayın Dizisi: 5. https://www.academia.edu/5110898/I_%C3%87ocuk_ve_Medya_Kongresi_Bildiriler_Kitab%C4%B1_1_Cilt
- Yıldırım, Y. ve Çalışkan, A. (2024). Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli’nin 21. Yüzyıl İnsan Profili Açısından Değerlendirilmesi. *Elektronik Eğitim Bilimleri Dergisi*, 13(26), 204-220. <https://doi.org/10.55605/ejedus.1548121>
- Youth Unity. (2021, 13 Mayıs). Parents’ Guide for Safe YouTube and Internet Streaming for Kids—*Youth Unity*. <https://youthunity.org/parents-guide-for-safe-youtube-and-internet-streaming-for-kids/>. Zinderen, A., & Aslan, D. (2024). Ebeveynlerin Dijital Ebeveynlik Rollerini Üstlenme Süreçlerinin Çocukların Bilinçli Medya Tüketimine Yansıması. *Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi*, 46, 75-96. <https://doi.org/10.17829/turcom.1489277>